

แนวทางการส่งเสริม อาสาสร้างสุขให้เด็ก

สำหรับการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานสงเคราะห์ และสถานคุ้มครอง
ผลลัพธ์สุขภาวะของเด็ก เกิดจากความร่วมมือของบุคลากรและอาสาสมัคร

๑. เปลี่ยนวิธีคิด ชีวิตเด็กเปลี่ยน (Mindset)

- การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก คือ การพัฒนามนุษย์
- ภายใต้ข้อจำกัด อาสาสมัครช่วยเติมเต็มชีวิตเด็กได้ดี
- ตัวอย่างกิจกรรมอาสาสมัคร พลังสร้างสรรค์เพื่อเด็ก

๒. อาสาสมัคร คือพลังไร้ขีดจำกัด

- อาสาคือใคร ทำไมต้องเป็นอาสา ๑:๑
- ประสบการณ์งานอาสาสร้างสุขให้เด็ก
- คุณสมบัติอาสาสมัคร
- รับอาสาสมัครอย่างไร
- ประเภทงานอาสา
- ปฐมนิเทศ จุดเริ่มต้นของความสำเร็จ
- เริ่มนับหนึ่งงานอาสาอย่างไร
- ข้อปฏิบัติ กฎ กติกา มารยาท

๓. งานสำเร็จได้ด้วยการบริหารจัดการ และการเรียนรู้ตลอดเวลา

- ทำงานเป็นทีม มีคณะกรรมการประจำบ้าน
- แต่งตั้งผู้ประสานงานอาสาสมัครประจำบ้าน
- สร้างคณะทำงานอาสา (Core team)
- พัฒนาศักยภาพอยู่เสมอ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง
- สร้างเป้าหมายพัฒนาเด็กด้วยข้อมูลพัฒนาการของเด็ก
- ติดตามและประเมินผลด้วยหลักการเรียนรู้และพัฒนา

การสนับสนุนงานอาสาสมัคร เริ่มจากการส่งเสริมให้บุคลากรทุกระดับมีทัศนคติด้านบวกและมีวิธีคิดที่เหมาะสมในการทำงานอาสาสมัครจนประสบความสำเร็จ ดังนั้น **“แนวทางการส่งเสริมอาสาสร้างสุขให้เด็ก”** นี้ จึงเป็นเสมือนคู่มือการบริหารจัดการงานอาสาสมัคร ที่ผ่านประสบการณ์ทำงานจริงเป็นเวลากว่า ๑๐ ปี และได้จัดการความรู้ด้านงานอาสาสมัครไว้อย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยหน่วยงานต่างๆ นำไปปรับประยุกต์ใช้ให้อาสาสมัครได้แสดงพลังเพื่อช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กจนสัมฤทธิ์ผล และช่วยลดความผิดพลาดในการทำงานให้กับบุคลากรในสถานสงเคราะห์และสถานคุ้มครองด้วย

“เราจะเปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้เลย
ถ้าเราไม่เปลี่ยนความคิดของเราก่อน”
“We cannot change anything
if we cannot change our thinking.”

-Santosh Kalw

๑. เปลี่ยนวิธีคิด ชีวิตเด็กเปลี่ยน (Mindset)

๑.๑ การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก คือ การพัฒนามนุษย์

พัฒนามนุษย์ กับ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ในหนังสือ “พัฒนามนุษย์ กับ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์” โดย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า.... คำว่า **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์** นี้ น่าจะแตกต่างจากคำว่า **พัฒนามนุษย์** สองคำนี้ไม่เหมือนกันทีเดียว แต่ก่อนนี้เราไม่มีคำว่าทรัพยากรมนุษย์ คำนี้เกิดขึ้นมาเพื่อสนองความคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังนั้นจะต้องเข้าใจให้ดีว่า คำว่าทรัพยากรมนุษย์นั้น เป็นการมองมนุษย์ในฐานะทรัพยากร คือ เป็นทุน เป็นปัจจัย ในการที่จะนำมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ส่วนการพัฒนามนุษย์โดยมองคนในฐานะเป็นมนุษย์ มีความหมายว่า มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ของเขาเอง ชีวิตมนุษย์นั้นมีจุดหมาย จุดหมายของชีวิตคือ ความสุข อิศราภาพ ความดีความงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคลเราต้องให้ความสำคัญว่าเราจะพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างไร พร้อมกับที่อีกด้านหนึ่ง เขาก็จะเป็นทรัพยากร เป็นทุน เป็นปัจจัยที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

งานพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน จึงควรส่งเสริมและทำความเข้าใจเรื่องการพัฒนา มนุษย์ อันมีจุดมุ่งหมายร่วมกันทั้งเด็กและผู้ใหญ่ คือ ความสุข ความเอื้ออาทร และความมีสุขภาวะ ทั้ง ๔ มิติ ได้แก่ กาย ใจ สังคม และปัญญา

๑. สุขภาวะด้านกายภาพ นอกจากการเจริญเติบโตทางกาย และมีสุขภาพทางกายที่ดีแล้ว ห่วงไกลโรคภัยไข้เจ็บ และควรคำนึงถึงความเกี่ยวข้องกับวัตถุสิ่งของ การบริโภคต่างๆ ว่าเด็กควรมีการพัฒนาไปในทางใด เช่น รู้จักกินที่เป็นประโยชน์ไม่ใช่เพื่อความอร่อยเท่านั้น รู้ใช้สิ่งของรวมถึง ปัจจุบันรู้ใช้เทคโนโลยีต่างๆ รอบตัว เพื่อประโยชน์เพื่อพัฒนาทางกาย ไม่ใช่เพื่อความโก้เก๋ หมกมุ่น อวดฐานะ เป็นต้น

๒. สุขภาวะด้านจิตใจ เป็นเรื่องที่สำคัญมาก ควรส่งเสริมพัฒนาให้มนุษย์มีคุณธรรม ความดีมีเมตตากรุณาต่อกัน จะนำไปสู่สิ่งดีงามมากมาย เช่น การมีน้ำใจช่วยเหลือทั้งมนุษย์และสรรพสัตว์ การมีจิตอาสา การมีความกตัญญู มีความซื่อสัตย์สุจริต ฯลฯ และควรส่งเสริมการมีจิตใจที่เข้มแข็งมีความเพียรพยายาม มีความรับผิดชอบ มีความตั้งมั่นแน่วแน่ไม่ท้อถอยในการทำงานหรือการเรียน และยังหมายถึงส่งเสริมให้เรียนรู้และเข้าใจความสุขที่พบได้ง่ายๆ ใกล้ตัว เช่น ความสุขจากการให้ ทำความดี ความสุขจากมิตรภาพ การได้ปลูกต้นไม้ ชมความงามของศิลปะและธรรมชาติ ก็จะช่วยให้จิตใจสดชื่น เบิกบาน ไม่เครียด เป็นต้น

๓. สุขภาวะด้านสังคม คือการส่งเสริมพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ ทั้งสัมพันธ์กับพ่อแม่พี่น้อง เพื่อน ครูอาจารย์ รวมถึงความสัมพันธ์และการอยู่รวมกันกับผู้อื่นๆ รู้จักการปฏิบัติตัวที่ดีที่เหมาะสม มีความเข้าใจว่าในการเคารพซึ่งกันและกัน มีการพูดจาและการคบเพื่อนที่ดี การรู้จักกฎ กติกา มารยาท รวมถึงการมีท่าทีและทัศนคติที่ถูกต้องในการแสดงออก ในการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายแตกต่าง การช่วยพัฒนาสังคม รวมถึงการดูแลทรัพยากรสมบัติสาธารณะ เป็นต้น

๔. สุขภาวะด้านปัญญา นอกจากส่งเสริมพัฒนาวิชาความรู้ที่เรียนตามระบบการศึกษาปกติแล้ว ควรมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากสิ่งต่างๆ รอบตัวโดยการฝึกฝนให้รู้จักสืบค้นหาความรู้ ความจริง รู้จักการแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง และยังหมายถึงส่งเสริมให้ลดความโกรธ ความเกลียดชัง ความเห็นแก่ตัวต่อกันเพื่อช่วยกันสร้างเสริมสันติสุขของโลกด้วย

๑.๒ ภายใต้ข้อจำกัด อาสาสมัครช่วยเติมเต็มชีวิตเด็กได้ดี

โดยปกติสถานสงเคราะห์และสถานคุ้มครอง มีภารกิจพื้นฐานคล้ายๆ กัน คือ ให้การเลี้ยงดูเด็กครบถ้วนด้านปัจจัยสี่ อาหาร เสื้อผ้า บ้านพักอาศัย และการรักษาพยาบาล มีพี่เลี้ยงคอยดูแล มีนักพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการตามช่วงวัย และช่วยแก้ไขปรับปรุงพัฒนาการของเด็กๆ ในแต่ละรายที่มีปัญหาแตกต่างกันไป รวมถึงงานด้านสังคมสงเคราะห์มากมาย เช่น การเตรียมเด็กคืนสู่ครอบครัวเดิม หรือเตรียมความพร้อมเด็กก่อนส่งไปอยู่ในครอบครัวทดแทน ฯลฯ

ชีวิตเด็กทุกคนมีความปรารถนาเหมือนกัน แม้ว่าเด็กในสถานสงเคราะห์จะมาจากที่แตกต่างกัน ผ่านประสบการณ์การพลัดพราก แยกจากครอบครัวหรือผู้เลี้ยงดูที่คุ้นเคย ฯลฯ เด็กจึงต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัว เพื่อหาความมั่นคงปลอดภัยจากผู้เลี้ยงดู ซึ่งวิธีการของเด็กแต่ละคน จะแตกต่างกันไปตามอายุ ปัจจัยทางกายภาพ และประสบการณ์เดิมว่าจะทำอย่างไรให้ผู้เลี้ยงดูสนใจ จะตอบสนองต่อผู้เลี้ยงดูแต่ละคนที่พลัดเปลี่ยนกันมาดูแลเขาอย่างไร

ถ้าเด็กได้รับการตอบสนองจากผู้เลี้ยงดูคนใหม่อย่างเหมาะสม สม่่าเสมอ ฟังฟังได้ ไม่ผิดหวัง เด็กจะสบายกาย สบายใจ และจะเริ่มสร้างความผูกพัน ให้ความไว้วางใจกับผู้เลี้ยงดู เด็กจะเริ่มมั่นใจว่าเขาไม่ถูกทอดทิ้งแต่เป็นที่รักและชื่นชมของผู้ใหญ่ รู้สึกตัวเองมีคุณค่า เมื่อเด็กมีความมั่นใจและพัฒนาความไว้วางใจในผู้ใหญ่ได้ เด็กก็พร้อมที่จะเรียนรู้ พัฒนาต่อไปตามวัย ทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์และสติปัญญา และพัฒนาสู่การควบคุมอารมณ์ของตัวเอง เข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น รู้เหตุรู้ผล ไว้วางใจผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่ช่วยให้เขาสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและเติบโตได้อย่างเหมาะสม

ด้วยข้อจำกัดของจำนวน “แม่” หรือพี่เลี้ยงต่อจำนวนเด็กในสถานสงเคราะห์ ทำให้การส่งเสริมความมั่นคงทางอารมณ์ และกระบวนการพัฒนาที่เหมาะสมเป็นไปได้ยากลำบาก เนื่องจากการสนองตอบความต้องการด้านต่างๆ ของเด็กในวัยเด็กเล็กนั้น จำเป็นต้องอาศัยทั้งเวลาและความใกล้ชิด ฉะนั้น **การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ในลักษณะตัวต่อตัว** ที่จะสามารถซึมซับถ่ายทอดความรู้สึก สีหน้า น้ำเสียง อารมณ์ ระหว่างกันและกันได้จึงมีความสำคัญยิ่ง

การดำเนินงานด้านอาสาสมัครมองหาผู้ใหญ่ที่มีเวลาเข้ามาช่วยดูแลเด็กในลักษณะตัวต่อตัวอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จึงช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้แก่เด็ก และส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์และความคิดให้สมวัยบนรากฐานความผูกพันของเด็กที่มีต่อผู้ใหญ่ได้เป็นอย่างดี

๑.๓ ตัวอย่างกิจกรรมอาสาสมัคร พลังสร้างสรรค์เพื่อเด็ก

ชีวิตเด็กในสถานสงเคราะห์	พลังอาสา
เด็กเล็กในสถานสงเคราะห์มีจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ช่วยกระตุ้นพัฒนาการได้อย่างจำกัด	ช่วยนวดสัมผัสเด็ก ศาสตร์การกระตุ้นกล้ามเนื้อ ช่วยผ่อนคลายให้มีความสุข และอารมณ์ดี นอนหลับลึกขึ้น
บุคลากรมีจำนวนจำกัดในการป้อนอาหารแก่เด็ก และส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ	ช่วยแบ่งเบางาน และช่วยส่งเสริมพัฒนาการให้ เด็กทำอะไรได้ด้วยตัวเองมากที่สุด
เด็กจำนวนหนึ่งไม่สามารถไปโรงเรียนปกติ เนื่องจากพัฒนาการช้า	ช่วยส่งเสริมพัฒนาการ เช่น การอ่านหนังสือ เล่นิทาน และจัดกิจกรรมเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัว ของเด็ก พาไปทัศนศึกษา ฯลฯ

หากฉันไม่สามารถทำสิ่งที่ยิ่งใหญ่ได้ ฉันก็จะทำสิ่งเล็กๆ ให้ดีที่สุดได้

“If I cannot do great things,
I can do small things in a great way.”

-Dr. Martin Luther King Jr.

๒. อาสาสมัคร คือพลังไร้ขีดจำกัด

๒.๑ อาสาคือใคร ทำไมต้องเป็นอาสา ๑:๑

อาสาสมัคร คือ ทุกคนทุกเพศทุกวัย ขอให้มียุ ๑๘ ปีขึ้นไปก็สามารถเป็นอาสาสมัคร ที่กลายมาเป็นพี่ชายพี่สาว ลุงป้าน้าอา หรือแม่แต่ปู่ย่าตายายให้กับเด็กได้ทุกคน ขอให้จัดสรรเวลาได้อย่างต่อเนื่องในระยะเวลาหนึ่ง มีพื้นฐานรักและเข้าใจธรรมชาติเด็ก สามารถอยู่กับเด็กๆ ได้เป็นเวลานาน และสนใจปัญหาของเด็ก ทุกคนจึงมีส่วนในการดูแลและคุ้มครองเด็กของเราได้

อาสา ๑ : ๑ หมายถึง

การทำงานอาสาสมัคร ๑ คน ดูแลเด็กเพียง ๑ คนเท่านั้น

ในชีวิตปกติเด็กจะมีสภาพแวดล้อมอยู่เป็นครอบครัวย่อมมีใครที่ใกล้ชิดผูกพันเป็นการเฉพาะ แต่ด้วยข้อจำกัดของการเลี้ยงดูเด็กในสถานสงเคราะห์หรือสถานคุ้มครอง มีแม่ประจำตัวเพียงไม่กี่คน และการมีผู้คนมากมายหลายตาเข้ามาในชีวิตเด็ก ทำให้เด็กๆ เคยชินกับการ “ไม่มีใครเป็นของฉัน” และ “ฉันก็ไม่ได้เป็นของใคร” เด็กๆ ขาดการเรียนรู้ในความรักและความผูกพัน ดังนั้นอาสาสมัครจะช่วยสร้างประสบการณ์ที่ดีสำหรับเด็กให้มีความมั่นใจอย่างเต็มเปี่ยมว่า “เขามีคนที่รักเขา” ดูแลเอาใจใส่อย่างเต็มที่และสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ ต่อไป

“การช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กๆ ที่ประสบทุกข์โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน คนเหล่านี้มีพื้นเพต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือ จิตใจที่เปี่ยมด้วยความรัก”

พระไพศาล วิสาโล

๒.๒ ประสบการณ์งานอาสาสร้างสุขให้เด็ก

อาสาสมัครสร้างสุขให้เด็ก ไม่มีค่าตอบแทนใดๆ งานอาสาสมัครคล้าย “งานบุญ” การลงมือช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันแล้ว “ได้บุญ” ใครทำย่อมประจักษ์ได้พบกับความสุขสำราญใจ ได้พัฒนาหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงตนเองด้วย ดั่งคำพูดของอาสาสมัครบางคนว่า “เราพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ทั้งป่าและหลาน”

คุณนันทิยา เด่นแดนโดม อาสาสมัครในโครงการพัฒนาแหล่ง (ศูนย์) เรียนรู้และส่งเสริมจิตอาสาเพื่อเด็กในสถานสงเคราะห์ มูลนิธิสุขภาพไทย ตั้งแต่ปี ๒๕๕๘-๒๕๖๓ (ปัจจุบันยังคงเป็นอาสา) กล่าวว่า

“การผ่านงานอาสาสมัครที่นี้มา ๑๐ปี มันรู้สึกผูกพันกับเด็ก เจ้าหน้าที่ และเพื่อนๆ ที่เป็นอาสา ทั้งที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน เวลามีปัญหาการดูแลเด็กก็แลกเปลี่ยนกัน คอยกันได้ทุกเรื่อง เหมือนคนในครอบครัว เป็นเหมือนพี่น้อง ก็เลยไม่คิดว่าอยากจะจากไปไหน”

คุณสุพิชัย คณะช่าง อาสาสมัครในโครงการพัฒนาแหล่ง(ศูนย์)เรียนรู้และส่งเสริมจิตอาสาเพื่อเด็กในสถานสงเคราะห์ มูลนิธิสุขภาพไทย ตั้งแต่ปี ๒๕๕๖-๒๕๖๒

“น้องทั้ง ๒ คน ทำให้ผมได้ค้นพบตัวเอง เหมือนผมได้เติบโตไปพร้อมๆ กับพวกเขา ที่ชัดเจนสำหรับผมคือความคิดเติบโต ไม่ใช่จำกัดอยู่เพียงขอบเขตที่ตัวเองเคยอยู่ เคยเป็น แต่ความคิดมีการขยายและเติบโต นั่นเป็นเพราะทุกครั้งที่ผมพบอุปสรรคจากการดูแลน้อง ผมจะบอกตัวเองเสมอว่า ต้องพยายามได้อีก และทำได้อีก ทำได้มากกว่านี้ ต้องมีวิธีที่มากกว่านี้อีก ทำให้ผมและน้องก้าวผ่านขีดจำกัดไปได้ด้วยกัน”

๒.๓ คุณสมบัติอาสาสมัคร

๑. มีเวลาทำกิจกรรมกับเด็ก สัปดาห์ละเพียง ๑ ครั้งๆ ละประมาณ ๓ ชั่วโมง ต่อเนื่อง ๔ เดือนหรือนานกว่านี้ได้

๒. มีความอดทน เข้าใจเด็ก พร้อมแบ่งปันความรัก และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก

๓. ยอมรับในเงื่อนไข ข้อตกลง กติกาของการเป็นอาสาสมัคร เช่น ไม่สามารถเลือกเด็กที่ดูแลแต่ต้องขึ้นกับการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ และจะดูแลน้องคนเดิมทุกครั้ง, ตรงต่อเวลาในการรับ-ส่งน้อง ฯลฯ

๔. มีใจเปิดกว้าง มีทัศนคติที่ดี มีความเคารพต่อการอยู่ร่วมกัน พร้อมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่าง ในการประชุมของอาสาสมัคร

๕. มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๘ ปี (บางแห่งอาจ ๒๐ ปีขึ้นไป)

๒.๔ รับอาสาสมัครอย่างไร?

ปัจจุบันการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในโลกสังคมออนไลน์ (Social Media) ทำได้สะดวก สามารถประกาศรับอาสาสมัครผ่านช่องทางต่างๆ เช่น Facebook Line Website และยังสามารถลงข่าวสารให้สื่อมวลชนช่วยประชาสัมพันธ์ได้อย่างกว้างขวาง ขั้นตอนการรับสมัคร

๑. กรอกข้อมูลในใบสมัคร แนบสำเนาบัตรประชาชน รูปถ่าย ๒ ใบ ใบรับรองแพทย์
๒. นัดสัมภาษณ์หรือพูดคุยระหว่างเจ้าหน้าที่และอาสา
๓. เข้าร่วมการประชุมพิเศษ เพื่อเรียนรู้งานอาสา รู้จักการเลี้ยงดูเด็ก เรียนรู้สิทธิเด็ก และข้อปฏิบัติต่างๆ
๔. นัดหมายเริ่มงานอาสาสมัคร

๒.๕ ประเภทงานอาสาสมัคร

จากประสบการณ์การทำงานอาสาสมัคร สามารถแบ่งได้ ๒ ประเภท ได้แก่

๑. อาสาสมัครดูแลเด็ก ที่มาประจำสัปดาห์ละ ๑ ครั้งๆ ละ ๓ ชั่วโมง เพื่อเป็นเพื่อนเล่น ทำกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ สอนหนังสือ กิจกรรมเรียนรู้งานอาชีพ (เด็กโต) ฯลฯ โดยอาสาสมัครประเภทนี้จะเริ่มจาก**อาสาสมัครระยะสั้น** ๔-๖ เดือน และ**อาสาสมัครระยะยาว** หมายถึงกลุ่มอาสาสมัครระยะสั้นที่ทำงานอาสาสมัครต่อเนื่องนานกว่า ๖ เดือนขึ้นไป (มีอาสาสมัครทำงานต่อเนื่อง ๑๐ ปี)

๒. อาสาสมัครช่วยงานในสถานสงเคราะห์ คือ การเปิดรับอาสาสมัครช่วยเหลืองานบางสิ่งบางอย่าง เช่น อาสาสมัครช่วยทำความสะอาดบริเวณบ้านพักอาศัยของเด็ก อาสาเป็นวิทยากรบรรยายความรู้ อาสาซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้าหรือซ่อมบำรุงอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น

๒.๖ ปฐมนิเทศ จุดเริ่มต้นของความสำเร็จ

ก่อนเริ่มงานอาสาทุกครั้ง ต้องจัดการปฐมนิเทศ โดยใช้เวลาครึ่งวันหรือหนึ่งวันก็ได้ เนื่องจากการจะเป็นการได้พบเห็นอาสาครั้งแรก และเป็นการสื่อสารทำความเข้าใจเนื้อหาสาระสำคัญ อย่างน้อย ๓ ประเด็นคือ

๑. การเตรียมความพร้อม รู้จักสถานที่ รู้จักเด็ก รู้บทบาทหน้าที่การเป็นอาสาสมัคร
๒. อบรมความรู้เกี่ยวกับการดูแลเด็ก การส่งเสริมพัฒนาการเด็ก สิทธิเด็กที่ต้องตระหนัก และฟังประสบการณ์การดูแลเด็กจากอาสาสมัครรุ่นก่อนๆ
๓. กฎ กติกา มารยาท ในการเป็นอาสาสมัคร และการอยู่ร่วมกัน

วันปฐมนิเทศจะมีการพูดคุยซักถามอย่างละเอียดระหว่างอาสาและเจ้าหน้าที่ ซึ่งจะช่วยให้ตัดสินใจได้ว่า “เรา” พร้อมเป็นอาสาดูแลเด็กหรือไม่? ซึ่งจะมีผลต่อเด็กอย่างยิ่ง

๒.๓ เริ่มนับหนึ่งงานอาสา ทำอย่างไร?

โดยปกติสถานสงเคราะห์หรือสถานคุ้มครองจะมีรายชื่อเด็กที่พร้อมจะให้อาสาสมัครช่วยดูแลจะดำเนินการพิจารณา “จับคู่เด็กกับอาสาสมัคร” ซึ่งจะปรึกษาหารือเบื้องต้นกับอาสาสมัครโดยยึดประโยชน์สูงสุดของเด็ก จึงหลีกเลี่ยงการเลือกเด็กเองตามใจชอบ

งานอาสาไม่ยาก เพียงแค่เราดูแลเด็กคนนั้นเหมือนเป็นลูกหลานของเรา ซึ่งเชื่อมั่นว่าอาสาทุกคน บรรณาสั่งเหล่านี้ตรงกัน ได้แก่

๑. ให้เด็กมีความมั่นใจ พัฒนาการต่อเนื่อง ไม่อ่อนแอ ลดการพึ่งพิง

ข้อแนะนำ เร่งทำความรู้จักศึกษานิสัยของเด็กที่ตนดูแล มาพบเด็กสม่ำเสมอ โดยเฉพาะในช่วงแรกไม่ควรขาดหายไป และไม่จำเป็นต้องมีของใดๆ มาให้ เพราะความสม่ำเสมอจะช่วยให้เด็กเกิดความผูกพันและมั่นใจ ให้ความสนใจกับเด็กอย่างเต็มที่ ไม่ปล่อยให้เด็กเล่นตามลำพังหรือเล่นกับเพื่อนโดยไม่อยู่ในสายตาของพี่ สำหรับกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการทางเจ้าหน้าที่จะแนะนำเพิ่มเติม

๒. ปฏิบัติต่อเด็กอย่างอ่อนโยน มีความใจเย็น อดทน ไม่ตั้งสมณานามให้น้องหรือตั้งชื่อที่ตอกย้ำปมด้อยของน้อง ไม่ใช่จน ชาม ซ้อน แก้ว ผ้าเช็ดหน้า ร่วมกับน้องคนอื่น หรือแม้แต่กับอาสาสมัครเอง

ข้อแนะนำ ควบคุมอารมณ์ให้มั่นคง ใช้วาจาสุภาพ ใช้น้ำเสียงที่นุ่มนวลอยู่เสมอแม้เวลาที่เด็กโกรธ เสียใจ หรือมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม และควรเรียกชื่อเล่นของเด็กตามปกติ

๓. ระมัดระวังอันตรายที่อาจเกิดกับน้อง

ข้อแนะนำ โดยเฉพาะเด็กเล็กควรระวัง เช่น หยิบของเล็กๆ เข้าปาก, นั่งแล้วหงายหลัง, หกล้ม, เอนิ้วแห้วพัดลมหรือปลั๊กไฟ ฯลฯ

๔. กรณีพบความผิดปกติ อาการเจ็บป่วย อุบัติเหตุที่เกิดขึ้น

ข้อแนะนำ ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ทันที และแจ้งพี่เลี้ยงประจำตึกทุกครั้งเมื่อส่งน้อง

๕. ไม่ส่งเสริมการกินขนมกรุบกรอบ น้ำอัดลม

ข้อแนะนำ ปกติเด็กได้กินอาหารอย่างพอเพียงแล้ว หากจะมีขนมควรเป็นวาระพิเศษและเลือกอาหารที่เป็นประโยชน์ ไม่ควรนำขนมมาฝากทุกครั้ง

๖. การส่งน้องกลับเข้าอาคาร ควรเตรียมความพร้อมเด็ก

ข้อแนะนำ ก่อนส่งเด็กกลับควรสร้างบรรยากาศที่สบายๆ แม่เด็กจะไม่เต็มใจและอาจเสียใจ แต่เมื่อถึงบ้านพักขอให้อาสาสมัครลาน้องและรีบกลับ ไม่ควรมีที่ท่าลังเล เพราะจะทำให้เด็กเกิดความไม่มั่นคงสับสนในการกลับตึก และอาจเกิดความยากลำบากเมื่ออยู่ในความดูแลของพี่เลี้ยง

๒.๘ ข้อปฏิบัติ กฎ กติกา มารยาท

การทำงานร่วมกันและการดูแลเด็ก จำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจในกฎระเบียบ และข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน

๑. สถานสงเคราะห์หรือสถานคุ้มครอง ควรแจ้งกฎระเบียบประจำบ้านให้ทราบอย่างทั่วถึง

๒. การรับเด็กมาดูแลแต่ละครั้ง อาสาสมัครปฏิบัติตาม ดังนี้

- ลงชื่อในสมุดอาสาสมัคร
- แสดงบัตรประจำตัวอาสาสมัครต่อเจ้าหน้าที่ประจำตึกทุกครั้งเมื่อไปรับเด็ก
- ดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ไม่ปล่อยให้เด็กอยู่ตามลำพัง
- รับ-ส่ง เด็กตามเวลาที่กำหนด
- เมื่อเด็กประสบอุบัติเหตุ บาดเจ็บ หรือป่วย ควรแจ้งเจ้าหน้าที่ประจำตึกทุกครั้ง
- ไม่เข้าไปภายในตึกเด็กตึกใด หลีกเลี่ยงการเดินดูเด็กตามตึกต่างๆ
- ห้ามนำเด็กออกนอกสถานสงเคราะห์
- ห้ามใช้ความรุนแรงกับเด็กในทุกรูปแบบ
 - ♦ ทางร่างกาย : ไม่ตี ไม่หยิก
 - ♦ ทางวาจาและอารมณ์ : ไม่ตะคอก ไม่ดุด่า ไม่ใช้คำพูดในเชิงลบที่เป็นการตำหนิเด็ก

เช่น นิสัยไม่ดี ขี้เกียจ น่าเกลียด หรือไม่ขู่เด็ก เช่น หากไม่ทำตาม จะไม่รัก จะไม่มารับอีกแล้ว ไม่ล้อเลียนหรือหัวเราะเยาะเด็กเหมือนเป็นตัวตลก ฯลฯ

• ไม่เปิดเผยชื่อ-นามสกุล สถานภาพความเป็นเด็กกำพร้า หรือรูปภาพของเด็กในสื่อที่เป็นสาธารณะ เช่น Internet Facebook Line สิ่งตีพิมพ์ ฯลฯ เพราะเป็นการละเมิดสิทธิส่วนตัวของเด็กและครอบครัวที่แท้จริง

• ไม่พยายามค้นหาที่อยู่หรือครอบครัวเดิมของเด็ก เพราะอาจส่งผลกระทบต่อเด็กหรือครอบครัวได้

๓. งานสำเร็จได้ด้วยบริหารจัดการ และการเรียนรู้ตลอดเวลา

การส่งเสริมงานด้านจิตอาสาเป็นนโยบายในระดับประเทศและระดับกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) เพื่อให้งานอาสาสมัครประสบผลสำเร็จนั้น จำเป็นต้องมีระบบการบริหารจัดการ หรือมีกลยุทธ์ที่สำคัญ ได้แก่

๓.๑ ทำงานเป็นทีม มีคณะกรรมการประจำบ้าน

การจัดตั้งกลไกประจำสถานสงเคราะห์ มีบทบาทสำคัญในการกำหนดกฎกติกาในการดูแลเด็ก และช่วยกันพัฒนาสนับสนุนให้การทำงานอาสาสมัครก่อประโยชน์อย่างเต็มที่แก่เด็ก ทันทต่อสถานการณ์การพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่อตัวเด็ก ยังช่วยให้ระบบงานอาสาสมัครมีความอย่างยั่งยืนด้วย คณะกรรมการประจำบ้านยังมีภารกิจที่สำคัญอื่นๆ เช่น กระบวนการเปิดรับอาสาสมัคร เกณฑ์การคัดกรองอาสาสมัคร ปฐมนิเทศ เสริมศักยภาพ ติดตามสนับสนุนการพัฒนาการเด็ก และถอดบทเรียนการทำงานอาสาสมัคร ฯลฯ

องค์ประกอบคณะกรรมการมาจากภาคส่วนต่างๆ คือ สถานสงเคราะห์ (ผู้ปกครองและบุคลากร) อาสาสมัคร ผู้ทรงคุณวุฒิ (นักวิชาการ) และหน่วยงานภาคประชาสังคมหรือหน่วยงานพัฒนาเอกชนที่ทำงานในพื้นที่ เช่น มูลนิธิสุขภาพไทย สหทัยมูลนิธิ เป็นต้น ควรจัดการประชุม ๒ เดือน/ครั้ง

ความสำเร็จไม่ได้เกิดจากการที่คุณทำเพียงครั้งคราว
แต่เกิดจากการลงมือทำอย่างสม่ำเสมอ
Success doesn't come from what you do occasionally.
It comes from what you do consistently.

Marie Forleo:

๓.๒ แต่งตั้งผู้ประสานงานอาสาสมัครประจำบ้าน

ในการทำงานอาสาสมัครซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้คนจำนวนมาก เพื่อให้งานมีความคล่องตัว และประสบความสำเร็จอย่างเต็มที่ ทางสถานสงเคราะห์หรือสถานคุ้มครองดูแลเด็กกำพร้าควรมีผู้ประสานงานอาสาสมัครประจำบ้าน (ในข้อ ๑.๒) แกนนำอาสา ๒-๓ คน และตัวแทนองค์กรภาคประชาสังคม ๑ คน จะช่วยพัฒนางานได้อย่างรวดเร็วและใกล้ชิดกับอาสาและเด็กๆ ซึ่งเป็นผลดีต่อการรับมือกับปัญหาเฉพาะหน้า หรือสามารถทำงานเชิงรุกในการพัฒนาศักยภาพเด็กๆ ได้รวดเร็วเหมาะสม โดยเน้นการประชุมหรือการนัดหารือได้บ่อยๆ เช่น เดือนละ ๑-๒ ครั้ง และนำผลการทำงานรายงานต่อคณะกรรมการประจำบ้านและคณะทำงานอาสา (Core team) และอาสาสมัครแต่ละคนด้วย

๓.๓ สร้างคณะทำงานอาสา (Core team)

โดยปกติจะมีอาสาสมัครที่มีความพร้อมและสมัครใจช่วยเหลืองานในลักษณะเป็นแกนอาสา การแต่งตั้งคณะทำงาน (Core team) ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ ผู้ประสานงานอาสาสมัครประจำบ้าน (ในข้อ ๑.๒) แกนนำอาสา ๒-๓ คน และตัวแทนองค์กรภาคประชาสังคม ๑ คน จะช่วยพัฒนางานได้อย่างรวดเร็วและใกล้ชิดกับอาสาและเด็กๆ ซึ่งเป็นผลดีต่อการรับมือกับปัญหาเฉพาะหน้า หรือสามารถทำงานเชิงรุกในการพัฒนาศักยภาพเด็กๆ ได้รวดเร็วเหมาะสม โดยเน้นการประชุมหรือการนัดหารือได้บ่อยๆ เช่น เดือนละ ๑-๒ ครั้ง และนำผลการทำงานรายงานต่อคณะกรรมการประจำบ้านต่อไป

๓.๔ พัฒนาศักยภาพอยู่เสมอ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กมีอยู่มากมายและเกิดขึ้นตลอดเวลา จึงควรจัดกิจกรรมเสริมและพัฒนาคุณภาพทั้งอาสาและเจ้าหน้าที่เป็นประจำ โดยให้สร้างการมีส่วนร่วมในการกำหนดหัวข้อการพัฒนาคุณภาพ เช่น จิตวิทยาเด็ก ความเข้าใจพัฒนาการเด็กให้สมวัย ของเล่นหรือศิลปะกับการกระตุ้นพัฒนาการเด็ก ฯลฯ โดยอาจใช้รูปแบบการฝึกอบรม (work shop) การจัดทัศนศึกษาดูงาน ฯลฯ การเพิ่มพูนความรู้และทักษะตลอดเวลา นอกจากเป็นผลดีต่อเด็กๆ แล้ว กิจกรรมเหล่านี้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาสาและเจ้าหน้าที่ให้ร่วมมือกันทำงานเพื่อเด็กได้ดียิ่งขึ้นด้วย

๓.๕ สร้างเป้าหมายพัฒนาเด็กด้วยข้อมูลพัฒนาการของเด็ก

จากการติดตามผลการดำเนินงานอาสาในรอบ ๑๐ ปีของมูลนิธิสุขภาพไทย ซึ่งมีอาสาสมัครราว ๒,๐๐๐ คน การประเมินผลพบว่า เด็กๆ จำนวนมากที่มีพี่อาสาดูแลจะมีพัฒนาการด้านร่างกายและอารมณ์ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทั้งเด็กเล็ก เด็กโต และเด็กพิเศษ มีพัฒนาการที่ดีขึ้นทั้งทางด้านร่างกาย (ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ และการเคลื่อนไหว) สังคม (พฤติกรรม อารมณ์ และการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น) การเรียนรู้ (การพัฒนาตนเองด้านต่างๆ) พี่อาสาช่วยลดพฤติกรรมไม่เหมาะสมได้ด้วย เช่น การต่อต้าน การเรียกร้องความสนใจ ไม่เล่นกับคนอื่น ก้าวร้าว กัด ตี ทำร้ายตัวเอง หวงของ เป็นต้น

หากสถานสงเคราะห์หรือสถานคุ้มครองได้ร่วมมือกับอาสาสมัครกำหนดเป้าหมายการพัฒนาให้กับเด็กแต่ละราย และวางแผนการทำงานกับอาสาสมัครให้ชัดเจน ผลลัพธ์ที่ดีเกิดขึ้นได้ไม่ยากเลย

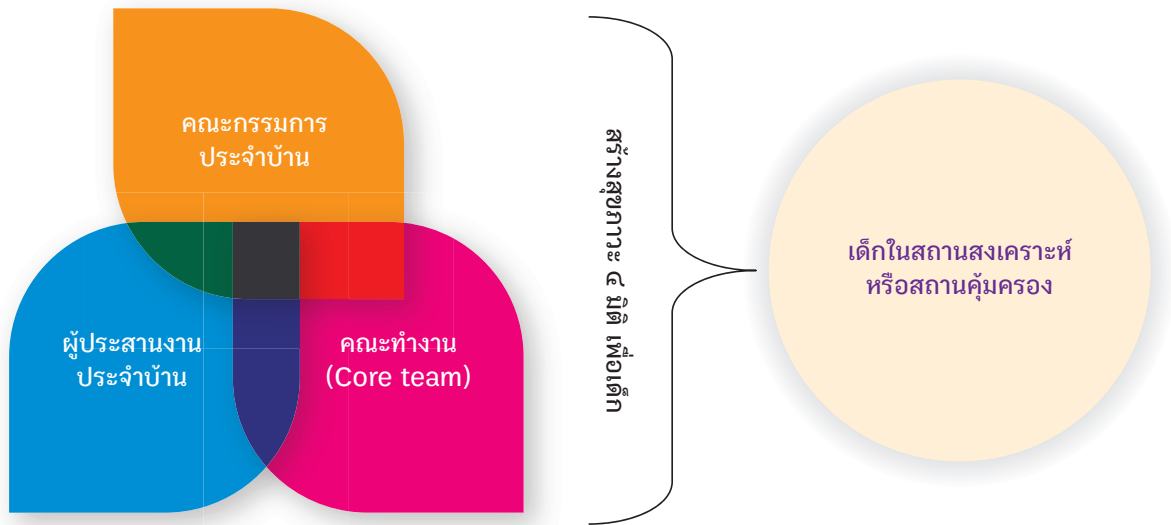
๓.๖ ติดตามและประเมินผลด้วยหลักการเรียนรู้และพัฒนา

ในการดำเนินการใดๆ ไม่มีทางที่จะราบรื่นและประสบผลสำเร็จทุกครั้ง งานอาสาสมัครเป็นงานที่ไม่มีเงินเดือนค่าตอบแทนใดๆ มีแต่ความรักเมตตา และความเสียสละของอาสาทุกคน แต่อาสาที่มาพร้อมความมุ่งมั่นมีเป้าหมายต่อตัวเด็ก ต้องการเห็นเด็กเติบโตก้าวหน้าในสุขภาวะทั้ง ๔ มิติ การมีเป้าหมาย การระบุผลลัพธ์ด้านต่างๆ ของทั้งตัวเด็ก อาสา และเจ้าหน้าที่เป็นงานที่ทำทนายและสามารถทำให้เป็นจริงได้ ด้วยการจัดให้มีการประชุมติดตามและประเมินผลตามที่วางเป้าหมายและวางแผนไว้ หรือเป็นการสรุปบทเรียน การถอดบทเรียน เป็นประจำ

คณะทำงาน (Core team) ควรจัด ๑-๒ เดือน/ครั้ง

คณะกรรมการประจำบ้าน ควรจัดปีละ ๑ ครั้ง โดยให้ตัวแทนอาสาเข้าร่วม

อาสาสมัคร แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ ติดตามเบื้องต้น ควรจัดประชุมทุก ๆ สัปดาห์ โดยการนั่งล้อมวงคุยกันในวงอาสาที่มาปฏิบัติงานในวันนั้นๆ เช่น อาสาประจำวันเสาร์ และสรุปบทเรียนภาพรวมตามรอบการทำงานอาสา ควรจัดประมาณ ๔-๖ เดือน/ครั้ง

แนวทางการส่งเสริมอาสาสร้างสุขให้เด็ก เล่มนี้ผ่านกระบวนการถอดบทเรียนการทำงานในโครงการ “การพัฒนาแหล่ง (ศูนย์) เรียนรู้และส่งเสริมจิตอาสาเพื่อเด็กในสถานสงเคราะห์” ซึ่งมุ่งหมายการสร้างและพัฒนาพื้นที่ในสถานสงเคราะห์และสถานคุ้มครอง ให้เกิดกลไกการส่งเสริมสนับสนุนงานอาสาสมัคร ซึ่งการติดตามประเมินผลพบว่า ความร่วมมือของบุคลากรและอาสาสมัครมีส่วนสำคัญต่อผลลัพธ์การพัฒนาสุขภาวะทั้ง ๔ มิติและทักษะชีวิตที่เหมาะสมให้กับเด็กได้อย่างแท้จริง

๓

ไม่มีอะไรเปลี่ยน ถ้าคุณไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไร
Nothing changes if nothing changes.

โดยความร่วมมือ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
สหทัยมูลนิธิ และมูลนิธิสุขภาพไทย

องค์กรรับผิดชอบ: มูลนิธิสุขภาพไทย

www.thaihof.org

พลังอาสาสมัครสร้างสุข มูลนิธิสุขภาพไทย

๐๒ ๕๘๕ ๔๒๔๓, ๐๘๗ ๕๑๐ ๑๖๘๗

มูลนิธิสุขภาพไทย